

Ə.M.NƏBİYEVƏ
e-mail: abili_90@mail.ru

Gəncə Dövlət Universiteti
(Gəncə şəh., Heydər Əliyev pr., 429)

BİOLOJİ TƏHSİLİN İNKİŞAFINA MÜASİR TƏLİM VASİTƏLƏRİNİN TƏSİRİ

Açar sözlər: *bioloji təhsil, interaktiv təlim, konstruktiv metod, təlim texnologiyaları, sxem-cədvəl*

Ключевые слова: *биологическое образование, интерактивное обучение, конструктивный метод, технологии обучения, схемы-таблицы.*

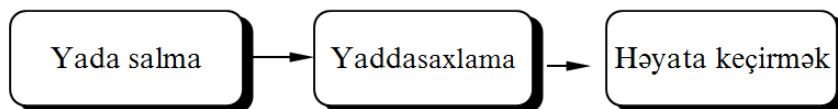
Key words: *biological education, interactive learning, constructive method, training technologies, scheme-table*

Bioloji təhsilin inkişafında yeni təhsil islahatları, interaktiv təlim, konstruktiv metodlar, kommunikativ təlim üsulları, müasir təlim texnologiyaları, modern metodika və üsullardan istifadə imkanları mühüm əhəmiyyət daşıyır. Təhsil sahəsində həyata keçirilən islahatların çoxluğu bu sahədə mövcud olan və yeni yaranmış problemlərin həllinə kömək məqsədi daşıyır. Hər gün dəyişən və yenilənən təlim texnologiyaları da hələlik bu problemlərin öhdəsindən gələ bilmir. Bir çox alimlərin fikrincə texnologiya az-çox dərəcədə, qarşıya qoyulmuş məqsədə çatmaq üçün şagird və müəllim arasındakı münasibətlərin möhkəm və dəqiq proqramlaşdırılmış prosesindən ibarətdir. Bu prosesdə qarşıya qoyulmuş təlim məqsədi aydın, yığcam və dəqiq ifadə olunmalıdır.

Bəzi tədqiqatlarda pedaqoji texnologiyaya interaktiv təlim metodları da deyilir. Nəzərə alsaq ki, interaktiv sözünün mənası insanlararası qarşılıqlı əlaqədə fəaliyyət göstərmək deməkdir, onda bu metodun tətbiqi zamanı dərstdə müəllim şagirdlə, şagird-şagirdlə qarşılıqlı məqsədyönlü fəaliyyət göstərməlidir. İnteraktiv təlimdə istifadə olunan müxtəlif üsullar, mərhələli təşkil olunmuş tədris prosesi və texnoloji imkanlar bioloji təhsilin tədrisi perspektivlərini genişləndirməlidir. Bizim təklif etdiyimiz metodikada isə müəllim-şagird, müəllim-tələbə, şagird-tələbə-müəllim, şagird-təcrübəçi müəllim, şagird-eksperimentator müəllim və s. qarşılıqlı-məhsuldar əlaqələr yaranır, tədrisin səmərəliliyi və dərslə maraq nəzərə cərpacaq dərəcədə yüksəlir.

Tədqiqat süzgəcindən keçirdiyimiz metodlardan biri də mövzunun cədvəl-sxem vasitəsilə təqdim olunmasıdır. Bu üsulla hazırladığımız dərslər xüsusi didaktik məqsədlər daşımaqla bərabər, həm də dərkolunma və yadda qalma kimi psixoloji anlayışların da formalaşmasına geniş imkanlar yaradır. Məsələn, aşağıdakı mövzunun sxem-cədvəllə nümayişini təqdim etməklə həm interaktivlik, həm texnologiyadan istifadə, həm də auditoriyanın diqqətini çəkməyə nail olmağın imkanlarını göstərik:

«Yaddaş. Onun növləri» mövzusunda şagirdlərin məlumatlarını dinləmək. Yaddaşın ən yüksək inkişaf müddəti 25 - 50 yaşdır.

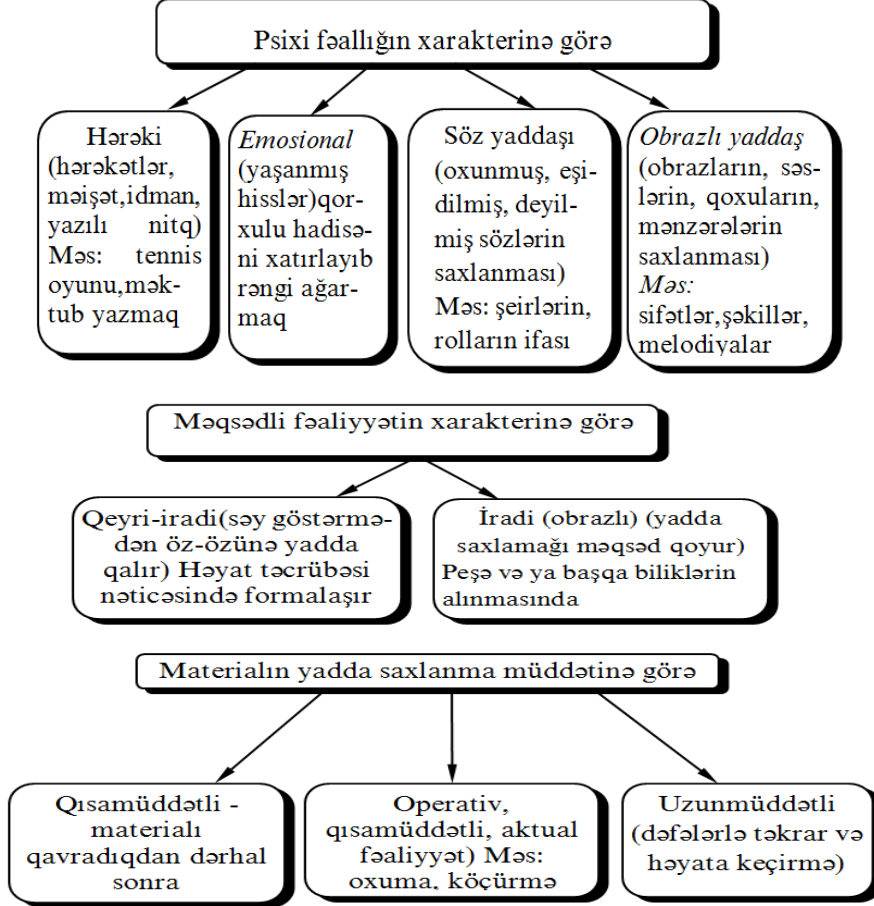
Təkrar etmək - yadda saxlamanın mühüm şərtidir. Lakin kortəbii təkrar yox, planlı, məqsədyönlü və düşünülmüş təkrar faydalıdır. Yadda saxlamada yaddaşı yoxlamaq və möhkəmləndirmək üçün tapşırıqların, müxtəlif təfəkkür və ağıl əməliyyatlarının və s. rolu əvəzsizdir. Dissertasiya işində, biz, bu imkanların da müəyyən olunmasına nail ola bilmişik.

Psixoloji tədqiqatlardan aydın olur ki, diqqətin əsas xüsusiyyətləri olan cəmlənmə və

möhkəmlik ehtiraslı, həvəsli insanları daha çox xarakterizə edir. Müxtəlif şəraitlərdə diqqətlə işləməyi öyrənmək, kənar qıcıqlardan yayınmaq lazım deyil. Diqqətin davamlılığının inkişafı şagirdin iradi xüsusiyyətlərinin tərbiyə dərəcəsi, diqqətin daxili nizamlanması ilə bağlanmalıdır.

Yadda saxlama iki üsulla reallaşa bilər: mexaniki və dərkətmə.

Yadda saxlamayı əsas fikri seçmək, plan, cədvəl, sxem tərtib etmək, illüstrasiyalardan düzgün istifadə etmək və yaddaşı daha çox məşq etdirmək şərtləndirir. Yaddaşın növləri:

Məlumdur ki, insan beyni bir çox təfəkkür əməliyyatlarını eyni anda yerinə yetirməyə qabil bir sistemə malikdir. Məsələn, bir insana beynindəki qüsursuz quruluş sayəsində bir tərəfdən avtomobili sürərkən, digər tərəfdən maqnitofonu işə sala bilir, o əsnada sükanı da rahatlıqla idarə edə bilir. Bir çox işi eyni anda yerinə yetirməyimizə baxmayaraq qarşımızdakı avtomobillər və ya piyadalarla toqquşuruq. Eyni anda ayaqlarımız ilə qaz pedalını idarə edirik. Radio dinləyərkən deyilənləri də tam şəkildə anlarıq. Söhbətə qaldığımız yerdən davam edir və ən əsası odur ki, bütün bu proseslərin hamısını eyni anda mükəmməl idarə edirik.

Təfəkkürü inkişaf etdirmək, beynin gimnastikası üçün tapşırıq:

Üç cırıdana 5 papaq göstərilər (3 qırmızı, 2 göy). Işıq söndürülər. Qaranlıqda onlardan ikisinə göy, birinə qırmızı papaq geyindirildilər. Başqasından soruşmadan onlardan hansı dəqiq deyə bilər ki, onda hansı papaqdır?

III. Biliyin möhkəmləndirilməsi

Yaddaşın gigiyenası, fizioloji təbiəti, mexanizmi və əhəmiyyəti haqqında şərh vermək.

IV. Ev tapşırıqları

- Verilmiş mövzunu oxuyub, təhlil etmək, internetdən əlavə məlumat toplamaq;
- Öz fikirlərinizlə şərh etmək;
- Misallar göstərmək;
- BİBO cədvəli tərtib etmək və cədvəli doldurmaq.

Pedaqoji təcrübə zamanı tərəfimizdən təqdim olunan bu dərslər modeli maraqla qarşılandı. Digər oxşar dərslər fərqli üsullarla aparıldı. Yenə multimedialı təqdimatla şəkillər, cədvəl, sxem, izahat hazırladıq, lakin bu dəfə mövzuya aid video fraqment, internetdən əldə etdiyimiz laboratoriya təcrübələri də əlavə etdik. Dərsin gedişi zamanı zəruri hallarda interaktiv üsullardan da istifadə həm dərsin canlı, maraqlı keçməyinə, həm də mənimsəmə səviyyəsinin yüksəlməsinə səbəb oldu.

XXI əsr sürət əsri olduğundan hər işdə olduğu kimi təhsildə də sürətli irəliləyişlərin gətirməsi labüddür. Modernləşmənin başlıca vəzifəsi məktəb təhsilinin yeni müasir səviyyəyə çatdırılmasıdır. Məlumdur ki, pedaqoji texnologiyalar yalnız təhsilin elementi kimi deyil, həmçinin onun məqsədi, məzmunu, prosesi və nəticəsi kimi xidmət göstərir və bu zaman o, təhsilin ayrılmaz hissəsinə çevrilir. Təcrübə göstərir ki, bir çox yeniliklərin, texnologiyaların kortəbii şəkildə tətbiqi arzu olunan nəticəni vermir. Hər bir yeniliyin məqsədə müvafiq olması və yerində nəzərə alınması, şübhəsiz ki, görülən işin xeyrinə olacaqdır. Biologiyanın tədrisi zamanı da ən maraqlı və nümayişi zəruri olan proseslərin yeni təlim texnologiyaları ilə tədrisi auditoriyanın geniş marağına səbəb olur.

Biologiyanın tədrisində yeni məzmunlu mövzuların öyrədilməsi zamanı dünya təcrübəsindən novatorcasına istifadə, yeni təlim texnologiyalarından əsaslı şəkildə istifadə ön plana çəkilməlidir. Müasir dərslər deyən müəllim özü də müasir olmalı, respublikada və dünyada gedən yeni təhsil islahatları ilə mütəmadi maraqlanmalı, öz işlərində tətbiq etməlidir. Hazırda respublikamızda da yeni təlim texnologiyalarından, interaktiv təlim metodlarından istifadəyə daha çox üstünlük verilməlidir. Nəzərdə saxlamalıyıq ki, texnologiya, ümumi halda ətraf aləmin dəyişdirilməsi, materiallar istehsalı və mənəvi dəyərlər sisteminin formalaşması ilə bağlı insanlar tərəfindən tətbiq olunan, elmi və praktik cəhətdən əsaslandırılmış fəaliyyət sistemidir.

A.М.Набиева

Возможности воздействия средств обучения на развитие биологического образования

Резюме

В статье отмечено важное значение новых образовательных реформ, интерактивного обучения, конструктивных методов, коммуникативного обучения, современных технологий обучения, модернизированной методики и возможности способов их использования в развитии биологического образования. И подтверждается тем, что большинство реформ, проведенных в области образования, направлены на решение существующих и возникающих проблем в этой области.

В настоящее время необходимо предпочитать использование новых технологий обучения и методов интерактивного обучения. Потому что, современные технологии с научной и практической точки зрения являются обоснованной системой деятельности, примененные людьми при производстве материалов и формировании системы моральных ценностей, в общем, на изменении всей окружающей среды.

A.M.Nabiyeva

Influence of modern trainings in the development of biological education

Summary

Article outlines the new educational reforms in the development of biological education, interactive training, constructive methods, communicative training, modern learning technologies, and the use of modern methods and techniques are important. It is based on the fact that many such reforms in the field of education aim at solving existing and emerging problems in this area.

At present, new training technologies and interactive learning styles should be more emphasized. Because it is based on modern technology, in general, the changing of the environment, the production of materials and the formation of the system of moral values, based on the scientific and pragmatic operating systems.

*Rəyçi: ped.e.d., prof. Ş.T.Tağıyev
Redaksiyaya daxil olub: 25.05.2022*